

Ledvice in protibolečinska zdravila

Tadej Zorman

Bolečina je neprijeten čutni ali čustveni občutek, ki je običajno povezan s poškodbo tkiva. Je signal telesu, ki opozarja na možno bolezensko dogajanje. Dojemanje bolečine je vselej osebna izkušnja, nanjo vplivajo biološki, čustveni in socialni dejavniki. Kadar bolečino dojemamo kot zelo motečo in omejujočo, v želji po njenem prenehanju posežemo po protibolečinskih zdravilih.

Kaj so protibolečinska zdravila in za kaj jih uporabljamo

Protibolečinska zdravila (analgetiki) so zdravila, ki jih uporabljamo za lajšanje bolečine. Nekatera tudi znižujejo povišano telesno temperaturo in delujejo protivnetno.

V splošnem ločimo dve večji skupini protibolečinskih zdravil, t.i. opioidne in ne-opioidne analgetike, med slednje spadajo tudi nesteroidni antirevmatiki. Nekateri ne-opioidni analgetiki so za samozdravljenje v lekarnah dosegljivi tudi brez recepta, npr. ibuprofen, naproksen, paracetamol, acetilsalicilna kislina (Aspirin). Opioidni analgetiki so dosegljivi izključno na recept.

Ali lahko protibolečinska zdravila škodujejo ledvicam in drugim organom

Protibolečinska zdravila se med seboj razlikujejo po načinu delovanja in s tem povezanimi neželenimi učinki. Ustrezna uporaba protibolečinskih zdravil, t.j. občasna in v priporočenih odmerkih oz. pod nadzorom zdravnika, praviloma ne povzroča večjih zapletov. Redna in/ali čezmerna uporaba protibolečinskih zdravil, še zlasti tistih iz skupine nesteroidnih antirevmatikov (NSAR), ki jih je mnogo v prosti prodaji, lahko povzroči okvaro ledvic in drugih organov. Nastanejo lahko akutni zapleti oz. okvare (npr. krvavitev iz želodca, nenadna ledvična odpoved) ali pa se poslabšajo že obstoječa bolezenska stanja (srčno popuščanje, kronična ledvična bolezen). Redna uporaba opioidnih analgetikov povzroči odvisnost od njih, ne pa tudi okvare ledvic.

Nesteroidni antirevmatiki (ketoprofen, naproksen, ibuprofen itd.) so znani povzročitelji tako nenadne (akutne) in praviloma prehodne, kot tudi nepopravljive kronične ledvične okvare.

Kaj je analgetična nefropatija

Analgetična nefropatija je počasi napredujoča ledvična bolezen, ki nastane zaradi redne večletne in običajno čezmerne uporabe protibolečinskih zdravil. Predvsem so to protibolečinska zdravila iz skupine nesteroidnih antirevmatikov, ki se uporabljajo samostojno ali v mešanicah s paracetamolom, kodeinom ali kofeinom.

Analgetična nefropatija je bila kot bolezen prvič opredeljena pred okoli 70 leti. Njen nastanek so povezovali z uporabo fenacetina, ki je bil v tistem času zelo pogosto uporabljeno protibolečinsko zdravilo. Odkar so ga pred skoraj štirimi desetletji umaknili s tržišča, se je pojavnost analgetične nefropatije pomembno znižala.

Bolezen se na ledvicah kaže z značilnimi spremembami, t.j. z odmrtjem dela ledvičnega tkiva in odlaganjem kalcija ali odluščanjem dela ledvične sredice, brazgotinjenjem in vnetjem ledvičnega tkiva. Ledvici sta pomanjšani in neravnih, valovitih obrisov. Analgetična nefropatija je bolezen, ki jo lahko s pravilno in omejeno uporabo protibolečinskih zdravil preprečimo.

Kaj povzroči analgetično nefropatijo

Analgetična nefropatija je posledica škodljivega učinka številnih neopioidnih protibolečinskih zdravil. Tveganje za razvoj bolezni narašča s količino zaužitih protibolečinskih zdravil skozi večletno obdobje in se pomembno poveča, če sčasoma zaužijemo skupno 2 do 3 kg protibolečinskih zdravil. Povsem natančni mehanizmi nastanka ledvične okvare niso znani. V splošnem velja, da se nekatera protibolečinska zdravila ali njihovi presnovki kopičijo v ledvici in povzročijo okvaro žil in s tem povezano motnjo prekrvitve s posledičnim odmrtjem dela ledvice. Okvara žilne stene je povezana s kisikovimi reaktivnimi zvrstmi (prosti radikali), ki nastajajo ob presnovi protibolečinskih zdravil, kot tudi zaviralnega vpliva nekaterih protibolečinskih zdravil na nastanek snovi, ki širijo žile v ledvicah (prostaglandini).

Kakšni so znaki analgetične nefropatije

Bolezen je kronična, »tiha« in v začetku poteka brez simptomov. Običajno zdravnik naključno v izvidih laboratorijskih preiskav krvi in seča odkrije slabše ledvično delovanje ali nepravilnosti v seču. V nekaterih primerih bolniki opazijo odvajanje krvavega urina in imajo ledvične kolike, pogostejše so tudi okužbe sečil in rak sečnih poti.

Z napredovanjem bolezni, t.j. nadaljnjim slabšanjem ledvičnega delovanja, se lahko pojavijo zvišan krvni tlak, splošna oslabelost, bledica, pomanjkanje energije in apetita, srbenje kože, otekanje nog itd. V kolikor bolezen ni pravočasno odkrita in zdravljena, lahko vodi v končno ledvično odpoved.

Kako zdravnik ugotovi analgetično nefropatijo

Najpomembnejši podatek pri ugotavljanju analgetične nefropatije je podatek o redni in dolgotrajni uporabi protibolečinskih zdravil. Na podlagi tega se zdravnik odloči o izvedbi laboratorijskih preiskav krvi in seča ter slikovnih preiskav ledvic (ultrazvok, CT).

V izvidih laboratorijskih preiskav krvi v primeru analgetične nefropatije ugotovimo povišano koncentracijo kreatinina, zmanjšano oceno glomerulne filtracije, v seču pa prisotnost levkocitov (levkociturija), beljakovin (proteinurija) in krvi (hematurija). Slednja je lahko prvi znak raka sečnih poti, ki je pri bolnikih z analgetično nefropatijo pogostejši. Slikovne preiskave ledvic pokažejo, da sta ti pomanjšani in valovitih obrisov, v sredici ledvice je vidno odlaganje kalcija. Kadar vzrok ledvične okvare kljub omenjenim preiskavam ni jasen, se lahko opravi biopsija ledvice.

Kdo je ogrožen za nastanek analgetične nefropatije

Ogrožene so vse osebe s kroničnimi bolečinami (glavobol, bolečine v hrbtenici in sklepih ipd.), ki redno uživajo protibolečinska zdravila iz skupine nesteroidnih antirevmatikov, še posebej če gre za mešanice s paracetamolom, kodeinom ali kofeinom. Tveganje za ledvično okvaro je dodatno povečano pri že obstoječi kronični ledvični bolezni in pri stanjih, ki povzročajo izgubo vode v telesu.

Kako zdravimo analgetično nefropatijo in kakšna je prognoza bolezni

Prvi in najpomembnejši ukrep zdravljenja je popolno prenehanje uporabe protibolečinskih zdravil, ki so povezana z nastankom analgetične nefropatije in njihova zamenjava s protibolečinskimi zdravili, ki za ledvice niso škodljiva.

Prognoza bolezni je povezana s stopnjo ledvične okvare ob njenem odkritju in prenehanjem uporabe protibolečinskih zdravil. Če je bolezen odkrita zgodaj, lahko s prenehanjem uporabe protibolečinskih zdravil njeno napredovanje zaustavimo. V nasprotnem primeru bolezen napreduje in lahko privede do končne ledvične odpovedi s potrebo po nadomestnem zdravljenju z dializo ali presaditvijo ledvice.

Bolniki z analgetično nefropatijo so izpostavljeni tudi večjemu tveganju krvavitve iz prebavil, pospešeni aterosklerozi s pogostejšimi srčno-žilnimi dogodki in višji pojavnosti raka sečnih poti.

Ali lahko preprečimo s protibolečinskimi zdravili povzročeno okvaro ledvic

Pomembnejše kot zdravljenje posledic je preprečevanje škodljive uporabe protibolečinskih zdravil in s tem povezane ledvične okvare. Pred uporabo protibolečinskih zdravil, se je vselej dobro posvetovati z zdravnikom, še posebej to velja za bolnike s kroničnimi boleznimi, ki uporabljajo številna druga zdravila. Posvet z zdravnikom je prav tako potreben, če samozdravljenje s protibolečinskimi zdravili traja več kot pet dni.

Zapomnimo si

Analgetična nefropatija je posledica dolgoletnega prekomernega jemanja nekaterih protibolečinskih zdravil, ki so protibolečinsko zelo učinkovita, a lahko okvarijo ledvice in privedejo celo do odpovedi ledvic. Namesto škodljivih lahko uporabljamo protibolečinska zdravila, ki za ledvice niso škodljiva. Pred uporabo protibolečinskih zdravil se zato raje posvetujte z zdravnikom.

Za dobro LEDVIC

Druga dopolnjena elektronska izdaja

Izdajatelj:

Slovensko nefrološko društvo – Slovensko zdravniško društvo
Zveza društev ledvičnih bolnikov Slovenije

Urednica: Jelka Lindič

Souredniki: Damjan Kovač, Andrej Škoberne, Nebojša Vasič

Oblikovanje: Tanja's Design, tanjas-design.si

Knjižice izobraževalnega programa Za dobro ledvic so namenjene laični javnosti
in uporabi v zdravstvenih ustanovah. Spremembe vsebine niso dovoljene.

Ljubljana, 2023

www.zadobroledvic.si

